

політичний коментар®

жовтень 2004

щомісячний огляд ситуації в Україні

Публікацію **політичний коментар** засновано у квітні 2003 року.

Друкований засіб масової інформації **політичний коментар** зареєстровано в Державному комітеті телебачення і радіомовлення України, свідоцтво КВ № 9221 від 30 вересня 2004 року.

Керівник проекту **політичний коментар** Єгор Соболев.

Літературний редактор Надія Цісик.

Експерти: Ірина Бекешкіна, Євген Бершеда, Дар'я Глушенко, Наталя Мартиненко, Віра Нанівська.

Ми вдячні за допомогу та поради, які нам надавали працівники і консультанти Міжнародного центру перспективних досліджень.

Члени Наглядової ради Міжнародного центру перспективних досліджень не відповідають за оцінки та погляди, висловлені на сторінках публікації.

Хоча Міжнародний центр перспективних досліджень доклав усіх зусиль для забезпечення якості цієї публікації, ані Центр, ані його працівники, ані члени Наглядової ради Центру не відповідають за жодні збитки чи шкоду, завдані особі, яка покладалася на цю публікацію, хоч би якою була причина цих збитків чи шкоди.

Щодо отримання публікацій Центру просимо звертатися за тел.: (044) 236-5464, e-mail: marketing@icps.kiev.ua

Адреса Міжнародного центру перспективних досліджень:
вул. Пимоненка, 13а, Київ, 04050, Україна.
Телефон: (044) 236-4477. Факс: (044) 236-4668.
E-mail: esobolev@icps.kiev.ua. Web: www.icps.kiev.ua

політичний коментар

число 10(16), жовтень 2004

У цьому числі *політичного коментаря* Міжнародний центр перспективних досліджень представляє результати аналізу державної політики та чинників впливу на неї у вересні 2004 року.

Зміст

<i>Головне</i>	<i>2</i>
<i>Зовнішні відносини</i>	<i>3</i>
<i>Політична конкуренція</i>	<i>8</i>
<i>Державні рішення</i>	<i>10</i>
<i>Громадська думка</i>	<i>13</i>
<i>Економічне середовище</i>	<i>15</i>

ГОЛОВНЕ

Росія не встигла створити Єдиний економічний простір за Президента Кучми. Доля цього проекту, покликаного прив'язати Київ до Москви, залежить від наступного президента України, яким Кремль волів би бачити Віктора Януковича. Зловживання влади на його користь зумовлюють негативну реакцію Сполучених Штатів з подачі Джона Керрі. Її наслідуює Європейський Союз. Проте якщо Захід визнає вибори, узгоджений план дій “Україна – ЄС” сприятиме інтеграції України до її найбільшого сусіда (див. **ЗОВНІШНІ ВІДНОСИНИ**).

Кампанія виборів президента б'є рекорди за масштабами порушень і брудних прийомів. Віктор Ющенко на місяць випав з передвиборного туру внаслідок підозрілої хвороби. Ризик фальсифікації виборів владою доволі високий. З іншого боку, прихильники Ющенка дедалі більше схиляються до думки, що програш визнавати не можна. На тактичні перемоги Ющенка у взаєминах з іншими кандидатами Янукович відповідає популістськими рішеннями уряду (див. **ПОЛІТИЧНА КОНКУРЕНЦІЯ**).

Державну політику уряд орієнтує винятково на мету виграти вибори. Кошти від приватизації вирішено витратити на соціальні виплати. Встановлені доплати пенсіонерам не забезпечені грошми на наступний рік і руйнують логіку пенсійної реформи (див. **ДЕРЖАВНІ РІШЕННЯ**). Утім, після скорочення розриву з Ющенком у липні–серпні Янукович у вересні знову позаду на 6% голосів виборців (див. **ГРОМАДСЬКА ДУМКА**). Його команда розраховує на швидке економічне зростання та втримання цін, яке вдасться дедалі важче (див. **ЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ**).

ЗОВНІШНІ ВІДНОСИНИ

Російська Федерація

Зустріч президентів країн – учасниць регіонального союзу Єдиний економічний простір, що відбулася у вересні в Астані, не призвела до фактичного просування проекту. Лідери Росії, України, Білорусі та Казахстану знову відклали підписання засадничих для реального функціонування об'єднання документів і формування єдиного наднаціонального регулювального органу.

Підсумковим рішенням зустрічі стало погодження переліку з 29 документів, які планують підготувати до грудня 2004 року, коли відбудеться наступний саміт, і підписати до 1 липня 2005 року. Цими документами визначено митно-тарифний режим переміщення товарів територіями країн – учасниць ЄЕП, конкурентну політику, єдині принципи справляння податку на додану вартість за країною призначення, а також режим спрощеного переміщення громадян через кордони країн Єдиного економічного простору.

Згідно з рішенням глав країн – учасниць регіонального союзу, ці документи мають стати основою для формування зони вільної торгівлі в рамках об'єднання. Водночас у заяві президентів метою підписання цих документів визначено поглиблення економічної інтеграції між країнами і поетапний рух до цілей, визначених в установчих документах ЄЕП. Тобто прагнення України створити зону вільної торгівлі як перший етап ЄЕП вкотре не отримали чіткої згоди інших учасників четвірки. Саміт непрямо підтвердив різночитання послідовності кроків, що мають призвести до формування Єдиного економічного простору.

Якщо ці документи буде підписано, вони створять передумови не лише для зони вільної торгівлі, а й для формування повномасштабного митного союзу. У такому разі Україна змушена буде відмовитися від просування до Світової організації торгівлі. Перебуваючи в митному союзі ЄЕП, Київ муситиме заново укласти з країнами – членами Робочої групи СОТ усі двосторонні угоди з доступу на ринки товарів і послуг.

Це суттєво подовжить переговорний процес, а отже, країна пізніше отримає переваги від членства в СОТ. У разі необхідності підвищити окремі ставки імпортного мита перегляд угод буде складним. Ця складність полягає в тому, що підвищення ставок імпортного мита для окремих країн – торгових партнерів суперечить режимові найбільшого сприяння, дотримання якого вимагає СОТ. Участь України в митному союзі ЄЕП, який може бути створено, також ускладнить економічні відносини з ЄС і реалізацію євроінтеграційних прагнень.

Доля ЄЕП великою мірою залежить від результатів виборів нового президента України. Виникнення та швидке просування проекту, покликаного посилити зв'язки між українською та російською економіками, чималою мірою базувалися на особистій позиції Леоніда Кучми, який останніми роками шукав міжнародної підтримки у Владіміра Путіна. Путіну вдалося домогтися від Кучми кількох важливих для Росії поступок. Останньою з них стала згода України використовувати збудований для транзиту каспійської нафти на Захід нафтопровід “Одеса – Броди” для перекачування російської нафти в зворотному напрямку. Однак завершити створення ЄЕП у форматі, який збільшив би російський вплив на Україну, Москва не встигла. Новий український лідер матиме всі можливості суттєво переглянути цілі та умови проекту.

Лідери Росії, України, Білорусі та Казахстану знову відклали створення ЄЕП

Доля ЄЕП залежить від результатів виборів в Україні

Росія дедалі більше надає підтримку Януковичу

Росія щораз більше демонструє підтримку кандидата, якого висунув Кучма, — чинному Прем'єру Вікторові Януковичу. Під впливом російських порадників у вересні той пообіцяв запровадити подвійне громадянство та надати російській мові статус державної. Янукович оголосив про це в Російському клубі, який відкрито в Києві¹.

Водночас російське телебачення вороже висвітлювало історію з отруєнням Ющенка, маніпулюючи інформацією проти нього. Іншим недружнім кроком Росії стало оголошення Головною військовою прокуратурою РФ в міжнародний розшук Юлії Тимошенко — найближчого соратника Ющенка в цій кампанії.

Окрім зустрічі країн — учасниць ЄЄП, в Астані відбувся саміт членів СНД. Його було присвячено нагальній для Росії темі боротьби з тероризмом. На саміті прозвучали пропозиції щодо превентивних ударів, координації зусиль у боротьбі з тероризмом і створення на пропозицію Казахстану Ради безпеки СНД. Українська сторона не коментувала казахстанську ініціативу.

За результатами засідання на рівні урядів країни — члени СНД підписали 31 документ, з яких Україна приєдналася до 23, зокрема до чотирьох з них — із застереженнями. Так, Україна відмовилася підписати концепцію співробітництва та координації діяльності у валютній сфері, угоду про створення резерву ресурсів і їх ефективне використання для забезпечення стійкої паралельної роботи електроенергетичних систем країн СНД, документи, що стосуються військово-економічного співробітництва, а також угоду про взаємне визнання еквівалентності документів про середню загальну і професійну освіту. Цим Україна показала своє обережне ставлення до тих напрямів інтеграції, які могли б призвести до трансформації СНД у наддержавне утворення.

На саміті СНД Україна традиційно просувала ідею необхідності створення зони вільної торгівлі. З нагоди завершення головування Президента Кучми в раді голів країн СНД результати свого більш як півторарічного головування Україна підсумувала в заяві, де наголосила на необхідності підтримувати досягнений рівень економічної співпраці між країнами-учасницями та висловила за європейські цінності в роботі Співдружності.

ГУУАМ фактично не функціонує

На саміті в Астані не було завважено будь-яких ознак співробітництва у форматі ГУУАМ — організації, яка розглядалася як альтернативна російському впливу. Це свідчить про те, що російській дипломатії вдалося суттєво розхитати ГУУАМ, лідери парламентів якого зустрілися пізніше в Києві без представників Узбекистану. До того ж події останнього часу довкола проросійського Придністров'я створили певне напруження у відносинах Києва з Кишиневом, а в українсько-грузинських відносинах спостерігається охолодження з часу приходу до влади Михайла Саакашвілі, спосіб здобуття яким президентства лякає українську владу в контексті її виборів.

ГУУАМ після завершення головування Грузії мала очолити Україна, але через відкладання саміту, запланованого на червень у Батумі, цього не сталося. Водночас із завершенням повноважень Президента Кучми, а також через рішення про використання нафтогону "Одеса — Броди" в реверсному напрямку перспективи подальшого існування ГУУАМ видаються малореальними.

¹ Клуб заявлено як дискусійний майданчик, зокрема щодо обговорення двосторонніх відносин. Його відкриття за участі глав адміністрацій російського та українського президентів стало своєрідним представленням Януковича регіональній російській еліті та керівникам російських ЗМІ. Клуб почав відверто підтримувати Януковича.

Сполучені Штати Америки

США, чию політику щодо України в останні місяці визначали бажання зберегти українських військовиків в Іраку та зайнятість власними виборами, у вересні відчутно посилили увагу до української кампанії. Цьому сприяв кандидат від Демократичної партії Джон Керрі. Він зробив заяву, у якій висловив стурбованість передвиборною ситуацією в Україні, зазначивши як типове явище залякування владою опозиційних кандидатів у президенти України. Керрі звинуватив адміністрацію Президента Буша в ігноруванні ситуації в Україні, яка “відвернулася від демократичних цінностей”.

Керрі звернув увагу Штатів на порушення в українських виборах

Він вважає, що США та ЄС давно могли б виробити спільний підхід до підтримки демократії в Україні. Кандидат закликав адміністрацію Буша вимагати від української влади забезпечити рівний доступ усіх кандидатів до загальнонаціональних ЗМІ. На його думку, США та ОБСЄ мають разом суттєво збільшити кількість міжнародних спостерігачів на виборах президента України. Керрі пообіцяв у разі своєї перемоги розвивати відносини з Україною та підтримувати її незалежність і повну участь у трансатлантичному співтоваристві.

Таким чином, тема українських виборів сплила в дискусії між кандидатами на пост президента США, що означатиме надання їй ваги визначної міжнародної події. Саме таку оцінку українським виборам дав посол Джон Герbst, який назвав їх ключовим елементом стабільності в Європі та поза її межами. Адміністрація Буша також почала наголошувати на невідповідності української кампанії. Під час візиту до Києва другий заступник Держсекретаря Джон Тефт сказав, що “на цей момент виборчий процес в Україні не настільки чесний, як вимагають демократичні стандарти, і США зроблять усе, щоб була впевненість у результатах цих виборів”. Водночас він зазначив, що українсько-американським відносинам останнім часом властиві позитивні тенденції.

Законопроект про українську демократію та чесні вибори, який вніс республіканський конгресмен Дан Рорабахер, фактично розвиває попередні заяви колишнього Держсекретаря США Мадлен Олбрайт щодо “розумних санкцій” стосовно осіб, які порушуватимуть виборчі стандарти. Санкції передбачають відмову у візах, заморожування закордонних рахунків, конфіскацію майна та інше. У разі ухвалення законопроекту передбачено можливість блокування співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями — надання їй будь-якої фінансової та технічної допомоги.

Конгресмен-республіканець пропонує переслідувати порушників

Отже, Україна вперше після свого ядерного роззброєння опинилася перед загрозою відчутних санкцій найпотужнішої світової держави. Причому відмінна риса таких санкцій полягає в тому, що вони мають характер своєрідної “високоточної зброї” та спрямовані передусім проти певного кола осіб в Україні. Незалежно від долі законопроекту Рорабахера його оприлюднення в Україні здатне зумовити суперечливі наслідки, зокрема посилити антиамериканські настрої серед певної частини населення.

Позиція української сторони в питанні виборів полягає в тому, що вона на зустрічах різних рівнів постійно запевняє в дотриманні виборчих демократичних процедур. Водночас стає дедалі очевиднішим роздратування керівництва країни з приводу уваги групи країн і міжнародних організацій до перебігу виборів президента України. Свідчення цього — виклик до Міністерства закордонних справ посла Канади Ендрю Робінсона щодо його оцінок характеру виборів і реакція МЗС на заяву Комітету Парламентської асамблеї Ради Європи як політично заангажовану й таку, що виявляє нерозуміння реальної політичної ситуації.

Обидва провідні українські кандидати обіцяють вивести військовиків з Іраку

Обидва провідні кандидати в президенти України оголосили про намір вивести українські війська з Іраку. Перебування українського контингенту було головним чинником підтримання американсько-українських відносин в останні півтора року. Однак такий спосіб, використовуваний Кучмою, не сприймає більшість населення України. Додатковою підставою для кандидатів стало попередження спецслужбами низки інших країн спроби терористичного акту проти української дипломатичної установи в Лівані.

У результаті переговорів Януковича в Іраку готовність вивести контингент, про яку він до того заявляв, змінилася на невизначений термін очікування демократичних виборів в Іраку, від моменту яких домовлено почати переговори про повернення миротворців. Такий результат можна розцінювати як тактичну перемогу дипломатії США.

Європейський Союз

Важливим результатом, який матиме великий вплив на розвиток відносин, стало узгодження на експертному рівні трирічного Плану дій Україна – ЄС. Документ буде підписано до кінця 2004 року. В його основі – концепція ЄС про спеціальний статус України як сусіда. Єврокомісія наголошує, що політика сусідства дає перспективи нового рівня інтеграції, зокрема доступ до спільного ринку ЄС і розширення участі України в основних аспектах політики та програм ЄС.

Новий план дій відкриває шлях до економічної інтеграції з ЄС

План дій пропонує вищий рівень інтеграції з європейським економічним простором. Він передбачає можливість створення з Україною зони вільної торгівлі (після вступу до СОТ).

План також передбачає можливість укладення нової розширеної угоди замість чинної рамкової Угоди про партнерство та співробітництво. Масштаб нової угоди буде визначено у світлі виконання цілей, встановлених Планом дій, і загального розвитку відносин між Україною та ЄС. Виходячи з політики сусідства, країни, що до неї приєдналися, можуть укласти з Європейським Союзом сусідські угоди, чіткий зміст яких залежатиме від того, як виконано План дій.

Орієнтовно через 1,5–2 роки після підписання Плану буде оцінено його виконання, і від цього залежатиме перспектива підписання посиленої угоди про співпрацю, що передбачатиме вищий рівень інтеграції.

Єврокомісія також обіцяє більшу фінансову допомогу Україні для впровадження Плану, зокрема в рамках програми TACIS. Найближчими роками обсяги фінансування України Європейським Союзом можуть перевищити обсяги такої допомоги Росії.

Українська сторона в переговорах щодо Плану дій опиралася укладанню власне сусідської угоди, мотивуючи це тим, що така угода законсервує нинішній статус України і стан відносин з ЄС. Утім, складається враження, що, відкладаючи подібно до Росії програму сусідства, українська сторона недооцінювала її потенціал. Тим більше, що з огляду на відповідний перелік країн сусідство в розумінні Євросоюзу вочевидь не має суто географічного навантаження. Вочевидь, ідеться про новий тип партнерства ЄС з дуже різними, але в усіх випадках важливими для Брюсселя країнами.

Країни Центральної та Східної Європи продовжували надавати Україні сигнали про свою підтримку її прагнень інтегруватися з ЄС. Найбільший лобіст України Президент Польщі Александр Квасневський розкритикував ЄС за підхід до відносин з Україною, а міністр закордонних справ Владзімеж Цімошевич висловився в Генеральній асамблеї ООН за поглиблення цих відносин. Країни Центрально-європейської ініціативи під го-

ловуванням міністра закордонних справ України Костянтина Грищенка також обговорювали в США євроінтеграцію тих країн регіону, що не входять до ЄС.

Після розширення Євросоюзу країни Східної Європи опинилися в ситуації політичної нестабільності: уряди, які привели їх до ЄС, або пішли у відставку, або втратили довіру більшості населення. Внутрішня політика цих країн стає дедалі більш популістською, а складності, з якими вони стикатимуться найближчим часом, можуть відволікти їхні зусилля від традиційного лобювання інтеграції України.

Визначальним для України стало рішення Єврокомісії з 2007 року змінити інструменти надання технічної допомоги, звівши їхню кількість до шести. Україні стосуватиметься Європейське сусідство і партнерство (The European Neighbourhood and Partnership Instrument), специфікою якого стане акцент на прикордонній співпраці країн ЄС і країн-сусідів, що не входять до Союзу. Окрім України, цей інструмент стосуватиметься Молдови, Білорусі, країн Південного та Східного Середземномор'я, Південного Кавказу. Цей інструмент замінить програми MEDA і частину програми TACIS. Він також підтримуватиме програму стратегічного партнерства з Росією. Таким чином, у перспективі Україна належатиме до групи країн, з яких вилучено Росію.

**ЄС виокремив Україну
із зони впливу Росії**

Тим часом Російська Федерація намагається долучитися до відносин України з Європейським Союзом і фактично перевести їх з двостороннього в тристоронній формат. Про це, зокрема, свідчать неодноразові пропозиції “координувати підходи в питанні розширення ЄС”. Особливо наполегливо такі пропозиції лунали в контексті ймовірних економічних втрат, компенсації яких домагалася Москва, а услід за нею, хоча й набагато обмеженіше, і Київ.

Українські вибори стали предметом заяви Європейської комісії, де зараз головує Нідерланди. Крім чинних країн – членів ЄС, до заяви приєдналися Албанія, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Ісландія, Ліхтенштейн, Македонія, Норвегія, Румунія, Сербія і Чорногорія, Туреччина, Хорватія. Єврокомісія закликала дати рівний доступ до ЗМІ кандидатам у президенти, неупереджено висвітлювати перебіг кампанії, а також допустити до спостереження за виборами українських спостерігачів, які не представляють партії.

Українські вибори залишаються в центрі уваги моніторингового комітету ПАРЕ, який висловив серію претензій до перебігу президентських виборів, зокрема технічних моментів: обмеження участі у спостереженні за виборами громадських організацій, рівного представлення кандидатів у територіальних виборчих округах, участі в голосуванні українців, які живуть за кордоном. Комітет також акцентував увагу на необхідності безперешкодної агітації всіх кандидатів, їхній рівний доступ до ЗМІ та неучасть чиновників у виборах.

МЗС назвав заяву ПАРЕ упередженою, повчальною щодо України і такою, що свідчить про нерозуміння реальної політичної ситуації. Незважаючи на це, доповідачі ПАРЕ наприкінці вересня знову відвідали Україну, за результатами поїздки зазначивши необхідність здійснювати виборчу кампанію за стандартами Ради Європи, від яких Україна наразі відхилилася. Дуже вірогідно, ця оцінка вкотре зумовить негативно-заперечувальну реакцію офіційних осіб. Водночас ПАРЕ має наприкінці жовтня спрямувати до України групу спостерігачів на вибори, які працюватимуть разом з ОБСЄ та іншими міжнародними організаціями.

ПОЛІТИЧНА КОНКУРЕНЦІЯ

Президентські вибори, які повинні визначити нового лідера України, здійснюються в умовах надзвичайно брудної кампанії. Змагання двох основних претендентів – лідера опозиційного блоку “Наша Україна” Віктора Ющенка та Прем’єр-міністра Віктора Януковича перетворилося на боротьбу на знищення.

Ющенка, можливо, отруїли

Після низки скандалів, що супроводжували офіційний старт кампанії влітку, зокрема численних зловживань владою місцевими чиновниками задля збору підписів на користь Януковича та встановлення незаконного стеження міліції за Ющенком, у вересні справжнім вибухом стала тяжка хвороба опозиційного кандидата. Австрійські лікарі, до яких його було відправлено після неуспішного лікування в Україні, встановили одночасне ураження шлунку, шкіри, вуха та нервів обличчя. Згідно з їхнім діагнозом, причинами хвороби могли стати і важкий вірус, і отрута.

Після поліпшення свого стану Ющенко у своєму виступі перед парламентом звинуватив владу в спробі отруїти його. Хвороба почалася після його вечері з керівниками Служби безпеки України, на якій опозиційний кандидат намагався переконати їх не дозволити використовувати службу задля протидії його кампанії. У відповідь парламент створив власну комісію для розслідування обвинувачення.

Хвороба Ющенка перервала його передвиборний тур – головну зброю в кампанії, оскільки більшу частину телеканалів і преси контролюють прихильники Януковича. У вересні Ющенко збирався відвідати центральні та східні регіони України, де концентрується найбільша кількість виборців, які вагаються.

З Януковичем стався дивний інцидент під час виходу до виборців

Через кілька днів після виступу лідера “Нашої України” у Верховній Раді скандальний випадок стався з його головним опонентом. Під час відвідань Януковичем Івано-Франківська – західноукраїнського обласного центру, де абсолютна більшість населення підтримує Ющенка, він втратив свідомість перед зустріччю зі студентами. Команда Януковича стверджувала, що це відбулося внаслідок потраплення каміння або залізної кулі, яку кинули з групи студентів. Утім, телебачення зафіксувало лише одне яйце, яке потрапило кандидатові в груди, після чого він впав. Інцидент дав штабу Януковича привід звинуватити Ющенка в розпалюванні екстремістських настроїв, а штабу Ющенка – стверджувати, що напад інсценовано.

Змагання ідей щезло, їх замінили провокації

Парад скандалів, на який перетворилися вибори українського президента, вилучив зі змагання обговорення програм кандидатів. Обидва фаворити лівову частку своїх виступів витрачають на взаємні звинувачення та спростування, а не пропагування своїх цілей і спроможності їх досягти. Цілі кандидатів та способи їх досягнення майже зникли з передвиборної боротьби, поступившись негативній інформації.

Це ускладнює завоювання нових виборців. Фактично більшість електорату позбавлено можливості свідомого вибору, орієнтовано на міфи та емоції, які створюють ЗМІ. Проти Януковича грають очевидні зловживання владою його прихильниками та підозри у спробі вбивства Ющенка. Проти Ющенка – відверто необ’єктивне вороже ставлення центральних телеканалів і газет, які поширюють проти нього негативну інформацію та замовчують позитивну.

Ризик зриву виборів зростає

Боротьба без обмежень також підвищує ризик того, що вибори буде зірвано. З одного боку, є загроза фальсифікації результатів голосування. За оцінкою громадської організації Комітет виборців України, у більшості виборчих

комісії суттєву перевагу мають представники Януковича та контрольованих його командою кандидатів. Навколо Януковича сконцентрована більшість політиків і бізнесменів, на яких спирався чинний Президент Леонід Кучма. Є велика вірогідність того, що кандидат від влади намагатиметься перемогти за рахунок зловживань під час підрахунку голосів.

З іншого боку, серед прихильників Ющенка набирає популярності теза про те, що його програш на виборах стане наслідком нечесної кампанії та фальсифікації результатів. Провідні представники “Нашої України” вже оголосили, що розглядають громадянську непокору як легітимну відповідь на зловживання влади під час виборів. Якщо Ющенка не буде обрано президентом, можна очікувати вуличних протестів, хоча їхній масштаб неможливо спрогнозувати.

Запекла передвиборна боротьба повністю підпорядкувала собі діяльність уряду. Зокрема саме інтереси кандидата Януковича продиктували урядове рішення про сплату більшості пенсіонерів грошової допомоги з бюджету. Це рішення наголосило позитивний вплив запеклої політичної конкуренції, яка змушує українських політиків здобувати голоси виборців кроками, що поліпшують їхнє життя. Однак встановлені обсяги допомоги витратять чималу частину коштів, нагромаджених урядом за рахунок масштабного продажу великих державних підприємств цього року. Ці доплати також створюють дефіцит бюджету наступного року. З передвиборних міркувань уряд намагається заблокувати підвищення цін, застосовуючи адміністративний тиск.

Вибори фактично закрили можливість ухвалення рішень Верховною Радою, яка відновила свою роботу у вересні після літньої відпустки. Жодне з парламентських об'єднань не має більшості. Коаліцію фракцій і груп, що підтримували Януковича, у вересні послаблено фактичним дистанціюванням від неї фракції Народної аграрної партії, яку очолює спікер парламенту Володимир Литвин. Він не приєднався до Ющенка, зайнявши проміжну позицію між двома найпотужнішими центрами впливу. Після цього коаліція Януковича контролює приблизно 43% голосів у Верховній Раді.

Група “Центр”, виникнення якої навесні як нейтральної сили зруйнувало пропрезидентську більшість, демонструє дедалі більшу прихильність до Ющенка. Усього три фракції і групи, що підтримують лідера “Нашої України”, мають 30% місць. Решта 27% парламенту – комуністи, соціалісти, а також депутати, які за прикладом Народної аграрної партії займають нейтральну позицію. Фактично парламент перетворився на місце для обговорення нинішньої гострої політичної ситуації. Це передусім використовують прихильники Ющенка, позбавлені можливості доводити свою позицію через центральні телеканали. Утворення нової більшості можливе тільки після виборів президента.

Важливим здобутком для Ющенка стала зміна позиції лідера соціалістів Олександра Мороза. У вересні він почав експлуатувати в кампанії тезу, що вибори можуть бути цивілізованими, тільки якщо в другий тур вийдуть Ющенко та він. Мороз фактично не має шансів обійти Януковича. Однак така позиція суттєво збільшить підтримку Ющенка виборцями Мороза в очікуваному двобої з Януковичем у другому турі.

Мороз агітує проти Януковича

Інший кандидат, чия позиція матиме суттєвий вплив на результат другого туру, – лідер комуністів Петро Симоненко.

Успіхом Ющенка стало також підписання ним угоди про чесні вибори з експрем'єром Анатолієм Кінахом – єдиним політиком з коаліції Кучми, який не підтримав Януковича і самостійно пішов на вибори.

ДЕРЖАВНІ РІШЕННЯ

Збільшення бюджету не гарантує якісної соціальної політики

**Уряд суттєво
збільшив
бюджет–2005**

Уряд підготував перший варіант проекту Державного бюджету на 2005 рік. І доходи, і видатки бюджету заплановано набагато більші, ніж 2004 року: доходи – на 35%, видатки – на 28%. Збільшення доходів записано переважно за рахунок збільшення податкових надходжень. Видатки зростатимуть за рахунок соціальних статей. Суттєве підвищення планових показників бюджету – відповідь уряду на періодичні звинувачення опозицією в заниженні доходів бюджету, що підтвердилося 2004 року.

Збільшений план доходів бюджету 2005 року, імовірно, буде виконано. Це станеться завдяки зусиллям податкової адміністрації зі стягнення податків, прискоренню інфляції, яке спростить завдання наповнення бюджету, а також підвищенню платежів і зборів, зокрема рентної плати за видобування нафти, акцизних зборів.

**Бюджет–2005
не є кроком вперед**

Якість проекту бюджету на 2005 рік порівняно з проектом попереднього року не підвищилася. Документ є відображенням повільного поступу в реформуванні системи соціального захисту та житлово-комунального господарства: зобов'язання, які взяв на себе уряд у цих сферах, більші за ті, які він здатен фінансувати. Наслідком такої ситуації є численні порушення Бюджетного кодексу (зміна податкового законодавства після 15 серпня, дозвіл місцевим бюджетам брати середньострокові позики), здійснення взаємозаліків зобов'язань бюджету перед платниками податків у рахунок податкових боргів цих платників.

Проект бюджету 2005 року передбачає чи не наймасштабніший за останні роки взаємозалік: громадянам повернуть знецінені заощадження в Ощадбанку через списання боргів, які ці громадяни мають за спожиті послуги підприємств житлово-комунального господарства. Своєю чергою, ці підприємства здобудуть право списати свої податкові борги перед бюджетом. Проведений таким чином подвійний взаємозалік передбачено в проекті бюджету обсягом 6 млрд. грн. (близько 7% доходів бюджету). Наслідком такої схеми стане активізація фінансових зловживань у бюджетній сфері, оскільки взаємозалік – набагато непрозоріша операція, ніж розрахунок грошима.

**Уряд запровадив
доплати пенсіонерам
перед виборами**

У вересні уряд запровадив адресні доплати до пенсій, нижчих за прожитковий мінімум для непрацездатних осіб (284,69 грн.). Рішення стало одним із низки заходів, які уряд здійснював упродовж року для підвищення соціальних виплат населенню. Це рішення призведе до суспільних втрат, оскільки воно стимулюватиме інфляцію, що “з’їсть” більшу частину доплати, а також до дефіциту бюджету Пенсійного фонду, зведе нанівець важливі здобутки пенсійної реформи.

Адресні доплати мають фінансувати Пенсійний фонд і Державний бюджет. Фактичне підвищення пенсій до рівня прожиткового мінімуму потребуватиме збільшення щомісячних видатків на пенсії на 1,1 млрд. грн. Отже, на фінансування доплат 2004 року, починаючи з вересня, необхідно додатково 4,4 млрд. грн., а 2005 року, з урахуванням підвищення прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб до 300 грн., – понад 15 млрд. грн. Власних надходжень Пенсійного фонду бракує, щоб фінансувати підвищення пенсій, і бракуватиме 2005 року, оскільки їх збільшення залежатиме головним чином від зростання офіційної зарплати, середній розмір якої в липні 2004 року становив 607,97 грн. Отже, головним джерелом фінансування адресних доплат має стати Державний бюджет.

Адресні доплати 2004 року можна забезпечити за рахунок понадпланових надходжень від приватизації. Проте ці надходження, тимчасові за своєю природою, не зможуть гарантувати фінансування регулярних адресних доплат. Вже 2005 року уряд буде змушений шукати нові джерела фінансування цих доплат або скорочувати (скасовувати) їх. У проекті бюджету на 2005 рік закладено надходження від приватизації на рівні 4 млрд. грн. Поряд із цим статті на фінансування адресних доплат у проекті бюджету на 2005 рік немає. Отже, 2005 року уряд муситиме обирати між збільшенням бюджетного дефіциту, виникненням заборгованості з доплат або скороченням доплат.

**Грошей
на встановлені
доплати пенсіонерам
2005 року немає**

Встановлення адресних доплат до рівня прожиткового мінімуму для непрацездатних громадян фактично нівелює позитивні здобутки пенсійної реформи. Після перерахунку досягнуто більшої справедливості в розмірі пенсій, оскільки повніше враховано стаж і заробіток особи під час трудової діяльності. Тепер же на 11,4 млн. пенсіонерів очікує чергова “зрівнялівка”, що, правда, на мінімальному рівні. З іншого боку, мінімальні доходи пенсіонерів перевищать мінімальну заробітну плату, що спричинить втрату стимулів працювати для осіб пенсійного віку.

Нарешті, ухваливши рішення про адресні доплати пенсіонерам до рівня прожиткового мінімуму та трохи збільшивши виплати інвалідам, уряд проігнорував інші малозабезпечені верстви населення, зокрема малозабезпечені багатодітні сім'ї, матерів, які не працюють. Для них рівень забезпечення прожиткового мінімуму 2004 року становить 80–115 грн., а в проекті бюджету на 2005 рік його розмір становить 80–130 грн. А отже, заяви уряду про виконання статті 46 Конституції України, яка передбачає, що “пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму”, передчасні.

Доплати до пенсій стимулюватимуть подальше зростання споживчих цін. У вересні, коли вперше було здійснено доплати, ціни зросли на 1,3% проти попереднього місяця. Така тенденція триватиме також і в наступні місяці, отже, пенсіонери зможуть скористатися з доплат лише частково, оскільки їхня купівельна спроможність постійно падатиме.

Нафтові активи концентруватимуть

Президент видав указ, що передбачає створення вертикально інтегрованої нафтової компанії (ВІНК) на базі НАК “Нафтогаз України”, а не на базі ВАТ “Укрнафта”, як це було записано в указі, виданому в липні. Мета заходу – посилення державного контролю за ринком пального. ВІНК на базі Укрнафти посилив би вплив бізнес-групи ПриватБанку, який володіє 42% акцій Укрнафти. Зміна компанії – бази для ВІНК відбулася, імовірно, через невдалі переговори ПриватБанку з урядом щодо умов створення ВІНК, а також внаслідок активного лобіювання Нафтогазом.

**Президент доручив
створити
вертикальну
нафтову компанію
на базі Нафтогазу**

ВІНК буде створено в результаті передачі Нафтогазу 43% акцій ЗАТ “Укртатнафта” і 25% акцій ВАТ “Нафтопереробний комплекс “Галичина”. Міноритарні акціонери “Галичини” та Укртатнафти виступають проти передачі державних акцій до статутного фонду НАК “Нафтогаз України”, оскільки наслідком цього може стати додаткова емісія акцій і, відповідно, зменшення впливу міноритарних акціонерів на галузь.

Створення ВІНК може призвести до зниження цін на нафтопродукти у довгостроковій перспективі, але боротьба власників, що супроводжує створення ВІНК, провокуватиме ажіотаж на ринку в найближчому майбутньому.

**Уряд вирішив
витратити гроші
від приватизації
на збільшення
соціальних виплат**

Приватизаційні надходження фінансуватимуть соціальні виплати

Наприкінці серпня уряд затвердив порядок спрямування понадпланових надходжень від приватизації. Кошти вирішено витратити на збільшення пенсій, інших соціальних виплат, а також утворення недержавного пенсійного фонду Мінпраці на користь працівників бюджетних установ, розвиток підприємництва, для компенсації платникам фіксованого сільськогосподарського податку витрат, пов'язаних зі сплатою ними на загальних підставах внесків на загальнообов'язкове пенсійне страхування.

У січні–серпні 2004 року від продажу державних підприємств надійшло 8,3 млрд. гривень², що перевищує заплановані на рік надходження (5,22 млрд. грн.) на 59%. У вересні уряд доручив Фонду держмайна України до кінця року залучити до бюджету ще 300 млн. грн. для фінансування підвищення пенсій. Аби виконати доручення, вірогідно, буде продано ВАТ “Краснодон-вугілля”.

---

² Найбільші з проданих об'єктів – металургійний завод “Криворіжсталь”, холдингова компанія “Павлоградвугілля”, гірничо-збагачувальні комбінати, що належали до ДАК “Укррудпром”. Власниками підприємств стали компанії, більшість з яких належить до найвпливовіших в Україні бізнес-груп “Систем Кепітал Менеджмент”, “Приват” та “Інтерпайп”.

ГРОМАДСЬКА ДУМКА

Жоден кандидат у президенти не набирає голосів для перемоги в першому турі. У вересні шанси двох найрейтинговіших кандидатів – Віктора Ющенка та Віктора Януковича – потрапити до другого туру ще більше зросли (див. **ТАБЛИЦЮ 1**).

Ющенко та Янукович збільшують відрив від інших

Кількість виборців, готових проголосувати за Ющенка, упродовж місяця зросла на 5 пунктів до 34%, за Януковича – також на 5 пунктів до 29%.

Рейтинги двох лівих кандидатів – Петра Симоненка та Олександра Мороза, яких до початку кампанії розглядали як претендентів на вихід у другий тур, лишилися біля позначки 6%.

Усі інші кандидати мають не більше 1% голосів.

Таблиця 1. Голосування населення України на президентських виборах, якби вони відбулися наступної (на час опитування) неділі, %³

Кандидати	Січень 2004	Лютий 2004	Березень 2004	Квітень 2004	Травень 2004	Червень 2004	Липень 2004	Серпень 2004	Вересень 2004
Віктор Ющенко	24	24	24	22	26	27	29	29	34
Віктор Янукович	10	7	12	16	17	18	19	24	29
Петро Симоненко	10	10	11	10	10	9	8,5	7	6
Олександр Мороз	5	5	7	5	5	5	7	6	6
Наталя Вітренко	3	3	2	2	2	2	2	2	1
Анатолій Кінах	–	–	–	–	–	–	–	0,5	0,6
Інший	19	26	18	20	14	15	10,5	9,5	2,4
Проти всіх	7	5	6	4	5	6	6	2	2
Не брали б участі в голосуванні	6	5	7	6	6	5	5	– ⁴	– ⁴
Не визначилися	16	15	13	15	15	13	13	20	19

У моделюванні голосування другого туру впродовж вересня Ющенко на 2 пункти збільшив відрив від Януковича (див. **ТАБЛИЦЮ 2**). Його рейтинг за вересень зріс на 6 пунктів до 44%. Рейтинг Януковича збільшився на 4 пункти до 38%.

Ющенко частково відновив перевагу над Януковичем

Наприкінці вересня Ющенко зберігав перевагу в Західному регіоні (Волинська, Рівненська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Закарпатська, Хмельницька і Чернівецька області), де за нього готові були голо-

³ Опитування проводили Фонд “Демократичні ініціативи” спільно з фірмою СОЦІС 26 грудня 2003 року – 5 січня, 1–8 лютого, 1–10 березня, 1–12 квітня, 29 квітня – 6 травня, 27 травня – 5 червня, 1–8 липня, 20–25 серпня та 29–30 вересня 2004 року. Вибірка репрезентує доросле населення України за основними соціально-демографічними показниками в усіх регіонах України. Щоразу до серпня опитано по 1 200 респондентів, від серпня – 2 000. Похибка репрезентативності до серпня – у межах 3%, від серпневого опитування – 2,2%.

⁴ В опитуваннях серпня та вересня питання задавали тільки тим респондентам, які висловили готовність іти на вибори.

сувати 79% виборців проти 9% у Януковича, та в Центральному (Житомирська, Чернігівська, Вінницька, Полтавська, Кіровоградська, Черкаська, Київська області і Київ), де лідера “Нашої України” підтримували 55% проти 25% у Януковича.

Янукович виграв у Юшенка в Східному регіоні (Дніпропетровська, Запорізька, Сумська, Харківська, Донецька і Луганська області) – 61% проти 21%, та Південному (Крим, Одеська, Миколаївська, Херсонська області) – 53% проти 21%.

За вересень суттєво скоротилася кількість тих, хто не пішов би обирати між цими кандидатами, і тих, хто був проти обох.

Опитування свідчать, що голоси виборців, отримані в першому турі Олександром Морозом, у другому переходять здебільшого до Юшенка: 42% проти 20% в Януковича та 23% проти обох.

Голоси за Симоненка переходять переважно до Януковича: 32% проти 12% в Юшенка та 35% проти обох.

Таблиця 2. Голосування в другому турі, якщо противниками будуть Віктор Ющенко та Віктор Янукович, %⁵

Варіанти вибору	Лютий 2004	Березень 2004	Квітень 2004	Травень 2004	Червень 2004	Липень 2004	Серпень 2004	Вересень 2004
За Віктора Ющенка	40	39	36	37	40	40	38	44
За Віктора Януковича	23	28	33	31	31	31	34	38
Проти обох	13	12	10	12	12	10	9	7
Не визначилися	17	13	14	13	10	12	10	10
У виборах не братимуть участі	8	7	7	7	7	6	8	2

Більшість виборців вважає, що вибори відбудуться з порушеннями

Наприкінці вересня тільки 13% виборців вважали, що вибори президента пройдуть чесно. 35% відповіли, що будуть окремі порушення, але вони не вплинуть на результат, 21% чекав суттєвих порушень, які впливатимуть на результат, а 17% вважали, що все буде підтасовано.

⁵ Опитування проводили Фонд “Демократичні ініціативи” спільно з фірмою СОЦІС 1–8 лютого, 1–10 березня, 1–12 квітня, 29 квітня – 6 травня, 27 травня – 5 червня, 1–8 липня, 20–25 серпня та 29–30 вересня 2004 року. Вибірка репрезентує доросле населення України за основними соціально-демографічними показниками в усіх регіонах України. До серпневого опитування опитано по 1 200 респондентів, від серпня – 2 000 респондентів. Похибка репрезентативності до серпня – у межах 3%, від серпня – 2,2%.

ЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

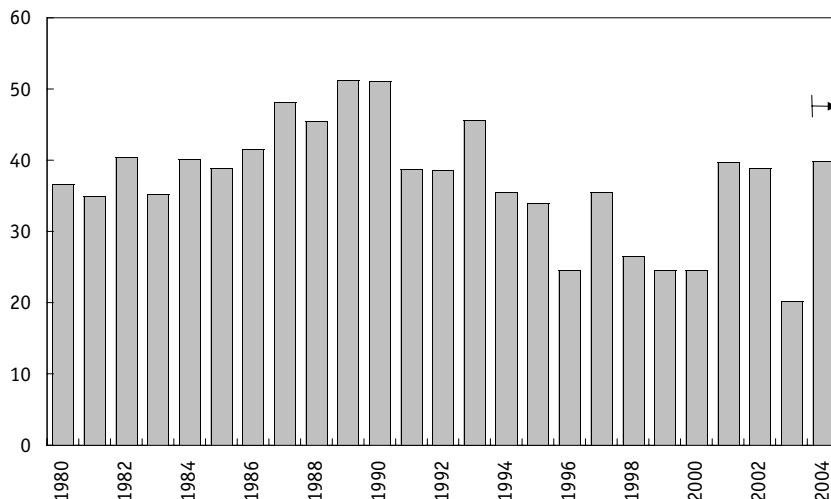
Економіка в січні–серпні 2004 року зросла, за попередніми даними Держкомстату, на 13,6%. Піднесення прискорилося переважно завдяки високому врожаю зернових. Основою зростання, як і 2003 року, стали високі ціни на продукцію українського експорту на світовому ринку.

Зростання ВВП прискорюється через високий врожай

Сприятливі погодні умови та збільшення внесених добрив зумовили високу врожайність зернових 2004 року. Врожай пшениці, зокрема, майже вп'ятеро перевищив торішній і становив 18 млн. тонн⁶. Після зернової кризи 2003 року держава цього року активно втручається в ринок зерна: влітку запроваджено обмеження на експорт зерна та його вивезення за межі регіону, де його вирощено. Такі заходи сприяли створенню надлишкової пропозиції.

З огляду на добрий загальносвітовий врожай експортні можливості України на ринку зерна будуть обмеженими. Аби запобігти зниженню цін на внутрішньому ринку, держава активно здійснює інтервенційні закупівлі. До 15 жовтня заплановано закупити 3 млн. тонн за ціною 800 грн./т, яка є порівняно високою з огляду на великий врожай зернових.

Графік 1. Валовий збір зернових культур, млн. тонн

Джерело: Держкомстат. Оцінка: "Політичний коментар"

Промисловість сповільнює зростання. За вісім місяців виробництво збільшилося на 14,4% (за сім – на 14,7%, за шість – на 15,9%). Найімовірніші причини сповільнення – подорожчання сировини і, як наслідок, зменшення потенційних прибутків від розширення виробництва та повільніше, ніж на початку року, зростання цін на продукти українського експорту на зовнішніх ринках.

Згідно з офіційною статистикою, у січні–вересні споживчі ціни зросли на 5,6% (4,3% в січні–серпні). У вересні найшвидше зростали ціни на м'ясо і птицю, молочні продукти, яйця, пально-мастильні матеріали.

Ціни зростають, долаючи обмеження

Незважаючи на високий врожай, рівень цін підвищувався. Це відбувалося внаслідок політики уряду, який підтримував виробників сільськогосподарської продукції фактично за рахунок споживача.

⁶ На 17 вересня 2004 року Україна намолотила 35,8 млн. тонн зерна (2003 року – 20,2 млн. тонн, 2002 – 38,8 млн. тонн).

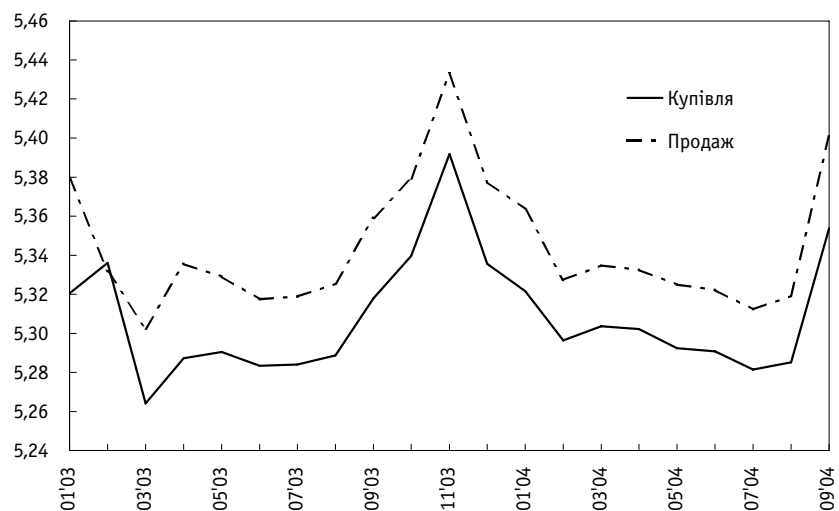
Агресивні соціальні витрати можуть спричинити високу інфляцію та перегрівання економіки

Чинником зростання цін стали очікування населення після підвищень соціальних виплат, які супроводжують передвиборну кампанію Віктора Януковича. У вересні домовленість між урядом і нафтотрейдерами було порушено – ціни на бензин і дизельне паливо перевищили нав'язаний урядом рівень. Ціни виробників швидко зростають (16,2% в січні–серпні): на 5% подорожчала продукція у виробництві коксу і продуктів нафтопереробки, на 3% – у металургії.

Наближення президентських виборів спонукає уряд ухвалювати популярні рішення, як-от підвищення соціальних виплат населенню, що можуть стимулювати подальше прискорення економічного зростання. Однак ціною ще більшого прискорення може бути відчутне пришвидшення інфляції та загальне перегрівання економіки.

Готівковий долар в Україні у вересні подорожчав. Головна причина такого явища – сезонний чинник, посилений реакцією населення на прискорення інфляції. Великий обсяг міжнародних резервів НБУ⁷ унеможливають обвал гривні в найближчій і середньостроковій перспективі. Аби не допустити подальшого подорожчання долара, у вересні Нацбанк дозволив банкам купувати валюту на міжбанківському ринку для продажу в обмінних пунктах. НБУ також може припинити зростання курсу долара до гривні, відновивши граничні відхилення готівкового курсу обміну в фінансових установах від офіційного курсу Нацбанку.

Графік 2. Середньозважений готівковий курс гривні до долара США за операціями банків України

Джерело: НБУ

Зниження податків не зумовило детінізації

Доходи бюджету щодо ВВП далі зменшуються. За підсумком восьми місяців 2004 року вони становили 27,7% ВВП (за вісім місяців 2003 року – 30,9% ВВП). Відносне скорочення доходів бюджету відбувається переважно за рахунок скорочення податкових надходжень у відносному вимірі: у січні–серпні 2004 року вони становили 18,9 % ВВП, у відповідному періоді 2003 року – 22,5% ВВП.

Така ситуація склалася внаслідок зниження ставки податку з доходів фізичних осіб і податку на прибуток підприємств. Податкові надходження у січні–серпні 2004 року не були нижчими, ніж це було заплановано урядом, однак урядовий прогноз ґрунтувався на суттєво менших темпах еко-

⁷ Чисті міжнародні резерви на 24 вересня 2004 року становили 10,5 млрд. доларів США.

номічного зростання. Отже, сподівання на швидку детінізацію економічної діяльності не справдилися, а податкова реформа не призвела до більшої відповідності між економічним зростанням і збільшенням податкових надходжень.

Ми передбачаємо, що 2004 року економіка зросте на 13,5%. Чинниками цього ми вважаємо стрімке зростання промисловості (15%) завдяки високим цінам українських металів і хімічної продукції на зовнішньому ринку, з одного боку, і високим темпам споживання домогосподарств і збільшення інвестицій у виробництво – з іншого.

Ми прогнозуємо зростання темпів державного споживання (18%) у зв'язку з підвищенням пенсій і зарплат, а також загальною соціальними виплатами напередодні виборів. Доходи бюджету 2004 року становитимуть 27% ВВП, а видатки – 29% ВВП. Ми передбачаємо, що фінансовий розрив бюджету буде профінансовано за рахунок надходжень від приватизації, план яких на 2004 рік уже перевиконано, і запозичень. Індекс споживчих цін 2004 року збільшиться на 6,5%. Ми передбачаємо, що експорт 2004 року зросте на 33%, а імпорт – на 24%. Торгівельний баланс за підсумком року сягне 3 580 млн. доларів США.

Таблиця 3. Основні макроекономічні показники

Показники	2001	2002	2003	2004			Прогноз МЦПД на 2004 рік
				I–III	I–VI	I–VIII	
ВВП, ркз ⁸ , %	9,2	5,2	9,4	12,3	12,8	13,6	13,5
ВВП, млн. грн.	204 190	225 810	264 165	64 115	142 704	202 402	335 800
Валове нагромадження основного капіталу, ркз, %	6,2	3,4	15,8	23,3	12,1	—	16,0
Приватне споживання, ркз, %	9,0	9,0	11,9	14,8	15,1	—	12,0
Державне споживання, ркз, %	10,4	-6,7	16,0	-3,6	-2,7	—	18,0
Промислове виробництво, ркз, %	14,2	7,0	15,8	18,8	15,9	14,4	15,0
Сільськогосподарське виробництво, ркз, %	10,2	1,9	-10,2	-4,7	-2,3	32,1	10,0
Роздрібний товарообіг, ркз, %	13,7	15,0	19,4	21,1	21,4	20,5	22,0
Експорт товарів FOB, кумулятивна зміна, %	11,6	10,4	28,5	45,2	50,8	...	33,0
Імпорт товарів CIF, кумулятивна зміна, %	13,0	7,6	35,6	39,2	33,0	...	24,0
Сальдо рахунку поточних операцій, \$ млн.	1 402	3 173	2 891	1 669	4 011	—	5 200
Чисті ПІІ ⁹ , \$ млн.	769	688	1 411	310	884	—	1 600
Наявні доходи населення, ркз, %	—	18,0	7,8	15,2	15,5	15,3	13,0
Індекс споживчих настроїв ¹⁰	94,9	93,4	99,4	100,1	102,0	—	—
Середня нарахована заробітна плата, грн.	311,6	442,9	462,6	518,3	542,4	557,8	—
Середня нарахована заробітна плата, ркз, %	19,3	18,2	24,0	26,8	26,0	24,7	20,0
Безробіття, визначене за методологією МОП, %	11,1	10,1	9,1	9,0	...	—	8,8
Доходи Зведеного бюджету, % ВВП	26,9	28,0	28,5	27,2	26,9	27,7	27,0
Видатки Зведеного бюджету, % ВВП	27,2	27,3	28,7	25,3	26,5	27,0	29,0
Сальдо Зведеного бюджету (дефіцит (-), профіцит (+), % ВВП)	-0,3	0,7	-0,2	1,9	0,4	0,7	-2,0
Індекс споживчих цін, %	6,1	-0,6	8,2	2,2	4,4	4,3	6,5
Індекс інфляційних очікувань населення ¹¹	169,6	178,7	186,1	178,3	169,5	—	—
Грошова маса МЗ, зміна від початку року, %	41,9	41,8	46,5	6,4	19,9	27,8	47,0
Офіційний обмінний курс, середній за період, грн./\$ ¹²	5,372	5,332	5,332	5,330	5,322	5,314	5,32

Джерела: Держкомстат, Казначейство, НБУ, МЦПД

⁸ ркз = реальна кумулятивна зміна.⁹ Чисті ПІІ – прямі іноземні інвестиції в Україну мінус прямі інвестиції резидентів України за кордоном.¹⁰ Сукупний індекс споживчих настроїв розраховується як середнє арифметичне окремих індексів. Значення індексу можуть змінюватися в межах від 0 до 200. Значення індексу дорівнює 200, коли всі громадяни позитивно оцінюють економічну ситуацію. Індекс дорівнює 100, коли частка позитивних і негативних оцінок однакова. Значення індексу більше 100 означає перевагу позитивних оцінок у суспільстві.¹¹ Значення цього індексу може змінюватися в межах від 0 до 200. Значення індексу дорівнює 200, коли всі громадяни очікують зростання інфляції. Індекс дорівнює 100 в тому разі, коли кількість громадян, які очікують зростання інфляції, дорівнює кількості громадян, які очікують її зниження. Значення індексу більше 100 означає перевагу в суспільстві очікувань щодо зростання інфляції.¹² Показники поточного року обчислено як середні за останній місяць зазначеного періоду.

МІЖНАРОДНИЙ ЦЕНТР ПЕРСПЕКТИВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ є незалежною дослідницькою організацією, яка має на меті впроваджувати в Україні концепцію та процедури публічної політики. Задля цього ми допомагаємо урядові та громадськості глибше усвідомити потребу аналізу варіантів політичних рішень, поглиблюємо ознайомленість з методиками їх вироблення й обговорення, а також інформуємо громадськість про можливі наслідки прийняття чи неприйняття кожного з варіантів. Особливу увагу Центр приділяє реформам, які втілює український уряд.

НАГЛЯДОВА РАДА

Голова
Богдан Гаврилишин

Члени ради
Джим Баун
Євген Бершеда
Мирон Василик
Анатолій Гальчинський
Станіслав Довгий
Юрій Єхануров
Ярослав Кінах
Анатолій Максюта

Стефан Мейсі
Віталій Мельничук
Ігор Мітюков
Світлана Огаркова
Стюарт Паперін
Сергій Романюк
Алекс Сундаков
Джон Тедстром
Сергій Тігіпко
Олександр Чалий
Ігор Шумило
Віктор Ющенко
Наталя Яковенко